

Причини та рушійні сили Української революції. Українська Центральна Рада (УЦР). Відносини УЦР із Тимчасовим урядом. Проголошення I та II універсалів

Передумови і причини початку Української революції

- Перша світова війна забрала життя мільйонів людей, інших позбавила домівок і засобів для існування.
- На тлі війни загострюються й національно-визвольні рухи поневолених народів, які прагнуть до самовизначення і створення власних національних держав.
- Посилюються антимонархічні рухи у самій російській імперії, для якої Перша світова війна стала непосильним тягарем.
- Російська армія, зазнаючи поразок на фронті, була деморалізована, частину територій імперії було втрачено, військові страждали від холоду, голоду, хвороб і відсутності озброєння.
- Весь тягар війни пав на плечі звичайних людей, які мали забезпечувати ресурсами фронт, хоча самі потерпали від голоду, фізичного виснаження і політичного безправ'я.
- 8 березня 1917 року (за старим стилем 23 лютого) розпочалася Лютнева революція в Росії. Імператор Микола II зрікся престолу, влада перейшла до Тимчасового уряду, який зазначив, що керуватиме державою до скликання Всеросійських установчих зборів, які і визначать устрій росії.

Початок революції в Україні

Революційні події в Петрограді знайшли підтримку в Україні. На засіданні Товариства українських поступовців **17 березня 1917 року** було утворено **Українську Центральну Раду (УЦР)** — громадську організацію політично активних киян, яка в майбутньому прагнула представляти інтереси всього українського народу.

Головою УЦР заочно обрали Михайла Грушевського, який перебував на той час у засланні в Москві, а за кілька днів на запрошення ТУП повернувся до Києва.

1 квітня 1917 року УЦР влаштувала маніфестацію патріотичних сил у Києві, у ній взяли участь майже сто тисяч осіб, серед яких і українські військові. На маніфестації Центральна Рада проголосила гасло — боротьбу за автономію України. Тоді ж було оголошено, що УЦР має намір скликати Всеукраїнський Національний Конгрес, на якому мають відбутися вибори до УЦР.

Підготовка Національного конгресу активізувала українські політичні сили, які вирішили, не зволікаючи, провести партійні з'їзди.

Назва партії	Очільник(и)	Мета	На кого спирались, чисельність
Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП — есдеки)	Володимир Винниченко, Симон Петлюра	Автономія України	Партія становила близько 5 тисяч членів і спиралася переважно на робітничу молодь Правобережної України
Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР — есери)	Михайло Грушевський	Автономія України	Партія нараховувала близько 75 тисяч членів і мала найбільшу підтримку в середовищі українського селянства
Українська партія соціалістів-федералістів (УПСФ — есефи) (колишня ТУП)	Сергій Єфремов	Автономія України	До партії входило близько 1 тисячі осіб, спиралася вона на представників старої української інтелігенції, частина якої була землевласниками
Українська демократично-хліборобська партія (УДХП)	В'ячеслав Липинський, Микола Міхновський	Незалежність України	Складалася переважно з представників українських землевласників

19–21 квітня 1917 року — Всеукраїнський національний конгрес у Києві. На ньому були присутні представники політичних партій, громадських організацій, селянських та робітничих спілок, студентських громад, військових організацій.

Делегати конгресу обговорювали питання:

- організації національно-територіальної автономії України;
- забезпечення прав національних спільнот, які мають долучитися до роботи УЦР;
- відбулися вибори до Української Центральної Ради.

До складу УЦР обрано 115 депутатів, затверджено голову УЦР (Михайла Грушевського) та його заступників (Сергія Єфремова і Володимира Винниченка).

Після проведення національного конгресу Центральна Рада мала право говорити не лише від імені політично активних киян, а й від усіх політично активних українців.

Відродження українських збройних сил

У березні 1917 року Микола Міхновський висунув гасло відродження національних збройних сил України. А вже за кілька днів ними було створено Військовий клуб імені Павла Полуботка, який мав стати своєрідним координаційним центром з організації українського національного війська.

1 травня 1917 року ініціатори руху самочинно сформували Перший Український полк імені Богдана Хмельницького.

18 травня 1917 року за ініціативи Клубу імені Павла Полуботка УЦР відкрила у Києві **Перший Всеукраїнський військовий з'їзд**, у його роботі взяли участь близько дев'ятисот делегатів, які представляли інтереси українських військових.

Рішення з'їзду:

- «вважає Центральну Раду єдиним компетентним органом, покликаним вирішувати всі справи, що стосуються цілої України»;
- звернувся до Тимчасового уряду з вимогою проголосити принцип національно-територіальної автономії і дозволити українізацію військових частин;
- створено Генеральний військовий комітет УЦР для українізації армії, його очолив Симон Петлюра.

Навесні 1917 року на Звенигородщині почало формуватися **українське Вільне козацтво**. Його рух зародився як місцева самооборона, коли в процесі Першої світової війни, за влади Тимчасового уряду росії, розвелось багато мародерів. На кшталт запорозьких козаків, вони об'єднувались у сотні, курені, полки та коші. Питання вирішувала Рада козацьких старшин. Представники Вільного козацтва брали участь у Всеукраїнських військових з'їздах і вимагали української державності.

Передумови і причини проголошення Першого універсалу УЦР

На виконання рішень Національного конгресу наприкінці травня до Петрограда виїхала українська делегація на чолі з Володимиром Винниченком. Вона мала представити перед Тимчасовим урядом росії декларацію Центральної Ради про визнання права України на автономію. Тимчасовий уряд поставив під сумнів кожен із пунктів декларації, затягуючи з відповіддю щодо визнання права на автономію України. Після кількох тижнів перебування у Петрограді українська делегація повернулася додому ні з чим. Уже у Києві Винниченка наздогнала телеграма від Тимчасового уряду, у якій ішлося про відмову задовольнити українське питання та заборону УЦР виступати від імені українського народу.

Повернення української делегації з Петрограду збіглося з проведенням у червні 1917 року Другого Військового з'їзду в Києві, проводити який, до речі, Тимчасовий уряд росії заборонив, мотивуючи свою відмову невчасністю такого заходу. Делегати військового з'їзду активно закликали Центральну Раду припинити перемовини з Тимчасовим урядом і наполягали на проголошенні автономії України.

23 червня 1917 року Українська Центральна Рада ухвалила свій Перший Універсал.

Універсали — політичні акти, грамоти-прокламації, які видавала Українська Центральна Рада для широкого загалу. У часи існування Української козацької держави універсалами називали законодавчі акти гетьмана. Тож така назва актів мала б відродити українську історичну традицію.

Зміст універсалу:

«Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям...»

Цей пункт був сприйнятий українською спільнотою як проголошення автономії України у складі росії, адже в ньому зазначалося право українців самостійно порядкувати на своїй землі.

Універсал не давав відповіді на питання: яку територію поширюється автономія України; який статус матимуть національні спільноти в українській автономії; як буде вирішуватись земельне питання тощо.

28 червня 1917 року створено виконавчий орган УЦР — Генеральний секретаріат на чолі з Володимиром Винниченком. Він же виконував обов'язки генерального секретаря (міністра) внутрішніх справ. Посаду секретаря військових справ обійняв Симон Петлюра; земельних — Борис Мартос, судових — Валентин Садовський; генерального писаря — Павло Христюк; міжнаціональних справ — Олександр Шульгин, якого згодом замінив на цій посаді Сергій Єфремов; секретарем фінансів став Христофор Барановський; освіти — Іван Стешенко; продовольчих справ — Микола Стасюк. Самостійники жодної посади в Генеральному секретаріаті не отримали.

Компроміс між УЦР та Тимчасовим урядом Росії

Проголошення Першого універсалу Центральною Радою загостило становище Тимчасового уряду, адже на піднесенні в цей час перебували національні рухи й інших народів росії. Крім того, довіра до уряду була підірвана невдалим Червневим наступом російської армії.

Для врегулювання конфлікту з УЦР на початку липня 1917 року до Києва прибула делегація у складі трьох міністрів Тимчасового уряду — Церетелі, Терещенка і Керенського. Від Української Центральної Ради переговори

вели Михайло Грушевський, Володимир Винниченко та Симон Петлюра. За кілька днів перемовин удалося досягти компромісу.

Тимчасовий уряд росії обіцяв визнати Генеральний секретаріат як виконавчий орган революційної влади в Україні, а також дати згоду на створення українських частин російської армії. Українська ж сторона обіцяла відмовитися від проголошення національно-територіальної автономії України до скликання Всеросійських установчих зборів.

Умови цього компромісу були закріплені у тексті **Другого універсалу**, який Українська Центральна Рада ухвалила на засіданні **16 липня 1917 року**.

Умови II універсалу УЦР:

- відмова від проголошення автономії України до скликання все-російських установчих зборів;
- склад УЦР має поповнитися представниками національних спільнот, що проживали в Україні;
- Центральна Рада має погодити з Тимчасовим урядом склад Генерального секретаріату.

Російські консервативні кола в Петрограді сприйняли цей компроміс як перемогу української дипломатії. Троє міністрів від партії кадетів категорично виступили проти надання Україні автономного устрою і вийшли з уряду, спричинивши кризу в Тимчасовому уряді.

Лідери Центральної Ради позиціонували Другий універсал як перемогу, що сприяла налагодженню відносин із Тимчасовим урядом росії, легалізації Генерального секретаріату та автономії України. Однак проти універсалу рішуче виступили самостійники.

Виступ Полуботківців у Києві

У ніч на **18 липня 1917 року** 5 тисяч солдатів Другого українського полку імені Павла Полуботка, самочинно сформованого в травні у Чернігові, захопивши арсенал зброї у Києві, спробували встановити контроль над столицею, примусити Раду відкликати Другий універсал та проголосити самостійність України. Натомість УЦР, відкинувши вимоги повстанців, доручила придушити виступ Першому Українському полку імені Богдана Хмельницького. 20 липня за підтримки військ Тимчасового уряду вдалося роззброїти полуботківців. А наприкінці липня полк було відправлено на Румунський фронт Першої світової війни, у його складі на фронт відбув і Микола Міхновський. Самостійники вийшли зі складу УЦР, віра українських військових у Центральну Раду похитнулася.

Завдання

Прочитайте уривки з історичних джерел. 1. Про які події йдеться в кожному з уривків? 2. Установіть послідовність подій, про які йдеться у джерелах. 3. Поміркуйте, який із уривків джерел засвідчує найбільше суспільну підтримку Українській Центральній Раді? 4. У якому з уривків засвідчено розчарування політикою УЦР? Відповідь обґрунтуйте. 5. Як гадаєте, чому Українська Центральна Рада дотримувалася такої політики у відносинах із Тимчасовим урядом Росії? 6. Висловіть кілька аргументів на користь чи проти Другого універсалу УЦР.

Джерело 1

«Цей Універсал справив на українське суспільство надзвичайно глибоке враження. Подібно до того, як із невимовною радістю і навіть зі сльозами на очах вислухали його українські солдати — члени Військового З'їзду, — з ентузіазмом зустріли ці слова Центральної Ради і увесь український трудовий народ. Майже по всіх містах, містечках, селах і хуторах України, на численних селянських, робітничих і загальнонаціональних з'їздах, на фронтах у військових частинах, — всюди урочисто було відчитано Універсал, із захопленням і радістю, як святу вістку про нове, прегарне життя, що малювалося в народній уяві.»

Джерело 2

«Ми, українці-козаки, не хочемо мати свободи тільки на папері або напівсвободи. По проголошенні Першого Універсалу (ми Другого Універсалу не визнаємо) ми приступаємо до заведення порядку на Україні. Задля цього всіх росіян і ренегатів, які гальмують українську роботу, скидаємо з постів силою, не рахуючись з російським урядом. Визнаючи Центральну Раду за свій найвищий уряд, ми поки що виганяємо зрадників з України без її відома. Коли все опануємо силою, тоді цілком підпорядкуємося Центральній Раді. Тоді вона порядкуватиме у Києві й на всій Україні, як у своїх людей, котрі мусять усім керувати».

Джерело 3

«Отже, з цього моменту Центральна Рада й Генеральний Секретаріат мали стати правно-державними вищими інституціями на Україні. І виходило так, що Російський Тимчасовий Уряд, не згодившись висловити своє принципіальне ставлення до ідеї автономії України, не згодившись на обмежені, помірковані домагання українства у сфері адміністративного управління на Україні, тепер примушений був не то що згодитися на ідею автономії, а на фактичне її здійснення».

Джерело 4

«Центральне завдання з'їзду — завершити нашу організацію. Центральна Рада, створена в Києві з представників усіх київських верств і доповнена делегатами організацій позакиївських, уже тепер, в своїм тимчасовім складі є признаним усім свідомим українством центральним українським урядом. З'їзд має дати йому останню форму, вибрати його в постійнім уже складі... одним словом, привести в систему і порядок всеукраїнську національну організацію».

Що додатково почитати чи подивитися:

1. 100 років української революції: як починала Центральна рада // Част.1. Машина часу. <https://www.youtube.com/watch?v=JXer2cdhLrY>
2. Відео історія: Як творилася держава. Українська революція 1917–1921 років. Український інститут Національної Пам'яті. <https://www.youtube.com/watch?v=AiXTo39kcdA>
3. Чи був у самостійників шанс влітку 1917-го? Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/28621228.html>
4. Березень 1917-го. Як було створено Центральну Раду. Історична правда. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2016/05/27/149095/>
5. Богданівці 1917. Створення 1-го Українського полку імені Хмельницького. Історична правда. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2017/06/24/149980/>